



**Summæ Theologicæ Scholasticæ Et Moralis In Qvatuor
Partes Distributæ Pars ...**

In qua de Virtutibus in Communi, & Theologicis, Fide, Spe & Charitate, nec
non Virtutibus Cardinalibus, præsertim Justitia & Jure, ac Religione
ceterisq[ue] annexis, & Vitiis Oppositis in particulari breviter & dilucidè
tractatur

Herincx, Wilhelm

Antverpiæ, 1663

Quæst. IV. De Testamentis sive Vltimis Voluntatibus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72941](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72941)

41. Donatio inofficiosa quomodo revocatur.

Tertio, revocatur donatio inofficiosa, id est, si pater contra officium suum donet filium, ut legitimam filiis non relinquat; tunc enim in conscientia rescindenda est, quatenus cum præjudicio seu injuria filiorum eis legitimam subtrahit, L. 1. & seqq. de inoffic. donat.

Quando ob notabilem status mutationem.

Quarto, res donata necdum sit tradita, potest non tradi ob supervenientem notabilem status mutationem. Plura vide apud Doctores citatos.

42. Quid donatio causa mortis, & qualiter differat à facta inter vivos.

Et hæc quidem de donatione inter vivos dicta sint. Quæ differt à donatione causa mortis, quod donans velit rem donatam etiam se vivente esse alterius, in hac vero nolit esse alterius absolute & irrevocabiliter ante mortem. Unde in summa mortis causa donatio est, cum magis se quis velit habere, quam eum cui donat magis, cum cui donat, quam heredem suum, ut dicitur Insti. de Donat. §. 1. Mortis causa. Fiant autem juxta Insti. sup. hæc donationes propter suspicionem mortis, id est, intuitu & cognitione illius, sive instantis aut imminuentis, sive quandocumque adventuræ. Estque inter illam, & donationem inter vivos (qualis præsumitur, nisi ex clausulis aut circumstantiis aliud constet) differentia in hoc potissimum, quod præmatura mors donatarii ante donantem, vel penitentia ipsius donantis eam revocet L. Mortis causa 16. & L. Si mortis causa 29. ff. de mortis causa donat. Revocare autem eam donans semper potest (nisi oppositum promiserit; quando ipsa transit in donationem inter vivos, quidquid sit de modo quo fuerit expressa) usque ad mortem, sive expressè, sive etiam solum tacite, v. g. rem donatam alteri dando inter vivos. Immo facta ob periculum seu metum mortis imminuentis cessat seu tacite revocatur juxta Lessium c. 18. dub. 14. in fine, Zoesium ad Insti. de Donat. m. 6. (qui varias leges citant) & alios, per ipsam convalescentiam seu cessationem periculi, ut per illam cessat donationis causa: secus si consideratione mortis aliquando secutura donetur.

In dubio præsumitur facta inter vivos.

Quamvis sit revocabilis, & quando censetur revocata.

Requirit autem, ut donatio inter vivos, ad sui constitutionem donatarii acceptationem L. Inter mortis ff. de mortis causa donat. In quo differt à legatis seu dispositionibus ultimæ voluntatis (nisi tamen & ipsa codicillo seu testamento inferatur; quando nempe à legatis in re non differret) cum quibus aliequin in plerisque convenit, videlicet quoad revocabilitatem, quoad præsentiam quinque testium requisitam in codicillis L. fin. C. de donat. causa mortis (quæ solemnitas moribus nostris est temperata: & aliàs quoque non requiritur juxta Tuldenum ad Cod. de donat. causa mortis n. 1. si inter præsentem celebretur hæc donatio, sed tum juxta eundem subjicietur legibus de insinuatione latis; eò quod tunc tantum quoad effectum, non etiam ratione formæ

43. Requirit acceptationem. Qui conveniat cum legatis.

legatis comparatur) quoad non indigentiam insinuationis, quantumcumque sit summa, quoad rejectionem conditionis impossibilis adjectæ &c. de quibus Castro Palao d. 2. p. 13. & Jurisconsulti passim.

QUESTIO IV.

De Testamentis sive Ultimis Voluntatibus.

ULTIMA voluntas generatim describitur per voluntatis dispositio de eo, quod post mortem suam quis fieri velit. Ejus potissima species Testamentum, quasi mentis testatio seu testimonium, describitur directæ heredis institutio, seu (ut habetur L. 1. ff. Qui testamen. facere possunt) Voluntatis nostra juxta sententia de eo, quod quis post mortem suam facere velit. Quæ tamen definitio ut non conveniat ceteris ultimæ voluntatis speciebus, debet cum pluribus Jurisperitis aliquid subintelligi sub ly juxta, ut significet solemnem & legitimam (quæ heredis institutionem inter cetera completur) sententiam, vel (quod facilis) addi ei debet, Cum directæ heredis institutione. De Solemnitatibus postea agetur.

44. Quid sit ultima voluntas. Quid Testamentum.

Differt à Codicillo (qui sic dicitur, quasi parvus Codex seu scriptura) quod hic non contineat directam heredis institutionem, solumque interserviat ad disponendum de quibuldam legatis, aut fidei commissis, aliquidve addendum, minuendum, vel explicandum circa testamentum, requirat etiam minores solemnitates de jure communi, puta quinque testes, esto mulieres, ut plerique volunt, etsi quoad hoc oppositum verius putet Zoesius in ff. de jure Codicill. p. 4. Si defunctus discedat intestatus, cum solo codicillo, heres ab intestato tenetur dispositionem codicilli adimplere, ut aliàs teneretur heres institutus seu testamentarius. Clausula codicillaris inserta testamentum, Si non valet ut testamentum, volo ut valeat ut Codicilli, aut alia similibus vel generatim, si sollemnitas testamentaria deficit, & dicitur codicillaris, valeat in ordine ad quæ codicilli se extendere possunt, v. g. ad legata, vel ad substitutionem fideicommissariam de quibus fusi Jurisperiti.

45. Codicillus qui dicitur à Testamento.

Clausula Codicillaris quæ dicitur.

Legatum interdum significat rem, quæ legatur seu donatur, aliquando ipsam donationem directam alicujus rei ab herede præstandam; dicitur à Jurisperitis delibatio quædam hereditatis, quæ quis particulatim alicui quid attribuit ex eo, quod alioquin univertim heredis esset; vel donatio quædam à defuncto relicta; & ab herede præstanda. Ab eo vix distinguitur Fideicommissum, in hoc nempe, quod non directe à defuncto detur fideicommissario; uti legatum legatario, sed indirectè, & mediante potissimum herede, vel etiam interdum

46. Quid sit Legatum.

Qui dicitur à Testamento.

terdum legatario, cuius fideicommissum est aliquid ab eo alteri dandum. Ex quo olim non resuscitabat juris obligatio: quam tamen leges posteriores inluserunt. Estque aliud universale, quando tota hereditas relinquitur uni, ut det illam alteri: aliud particulare, quando res particularis relinquitur uni, danda in totum vel pro parte alteri. Universali Fideicommissio affinis omnino est Substitutio fideicommissaria, de qua paulo post.

Donatio denique causa mortis pro potissima quidem parte, seu per omnia ferè imitatur naturam legati *Instit. de Donat. §. 1.* ab eo tamen differt, quod se habeat instar contractus, & perficiatur plerumque inter praesentes mutuo consensu; cum tamen legatario, etiam infans, & non acceptanti, acquiratur legatum per mortem legantis.

Solemnitates porro has requirit testamentum scriptum ex iure communi, scilicet ut subscribatur & signetur à septem testibus, masculis, puberibus, ad hoc rogatis, eodem tempore concurrentibus, & ab ipso testatore, si scribere possit aut noverit, aliàs ab aliquo octavo: ut instituat heres, disponens de bonis omnibus, nullo praeterito ex liberis, nisi debite exheredato.

Excipitur tamen ab huiusmodi lege testamentum inter liberos. *Hac consultissima 21. C. de Testamentis.* Item militis in expeditione, *L. 1. ff. de Testamento militis.* Item factum coram principe vel apud acta *L. 19. C. de Testamentis.* Porro fit apud acta iuxta *Wesembecium* & alios (ut refert & sequitur *Christinus ad Consuet. Mechlin. art. 1. n. 6.*) quando praesente iudice & scabinis, etiam extra locum iudicii conficitur. Rusticorum testamenta rata habentur, facta coram quinque testibus, si alii haberi nequeant *L. fin. C. de Testam. & quemadmodum ordinantur.*

Tempore pestis quoque plurimi minorem testium numerum sufficere volunt per *L. 8. C. cod.* Ibi tamen, rigore juris spectato, nil immutatur circa testium numerum, sed circa concurrentiam simultaneam eorum, ut dicit *Zypaeus l. 2. Consult. Canonice. Tit. de Testam. Consult. 2. Zoetz. ius ad Instit. de Testam. ordinandis n. 11.* & alibi. Verum de numero testium plerisque in locis aliquid esse remissum, & binos sufficere, quod etiam moribus receptum, addit *Valer. Andr. ibid.* Quod & confirmant iudicata (quae Varii referunt) per Cameram Imperialem, aliaque tribunalia. Legata quoque & fideicommissa, testamento imperfecto relicta, quae heres sponte agnoscit, solvere debet legatariis & fideicommissariis *L. 16. C. de Testamentis.*

Testamentum nuncupativum, sic dictum quia heres in eo non senditur, sed voce testatoris nuncupatur seu nominatur, eadem de iure requirit solennitates, quas scriptum, demptis iis quae scriptura & sigillis constant. *Instit. de Testam. ordinandis §. fin.*

Quod quidem genus (inquit *Tuldenius ad Instit. cit. c. 7.*) hodie maxime in usu est, testatore voluntatem suam coram testibus & notario declarante, qui eam scripto excipit: id quod cum ad memoriam rei, non ad solennitatem fiat, non est minus nuncupativum est. Quibus similia habet *Vallésius in 4. decret. Tit. 26. §. 1. n. 4.* Verum existimo, non solum in testamento clauso (uti loqui solemus, in quo etiam hodie necesse est eadem solennitates adhiberi in dorso exteriori, quas apertum requirit in suo tenore) sed etiam in ordinario seu aperto omnino scripturam esse de substantia & valore testamenti spectato Principum Belgii Edicto perpetuo, de quo statim. Nisi quod testator disponens de summo minore trecentis florenis possit de ea disponere nuncupative, juxta *art. 19.* ut refertur in *Cod. Belgico §. Testamentum §. 8.*

Itaque piissimi Principes nostri Albertus & Isabella anno 1611. statuerunt in primis sub poena nullitatis servandas esse condendo testamento locorum consuetudines, Emologatas scilicet, seu decreto Principis approbatas (uti iidem Principes declararunt) aliàs autem standum Edicto praefato. In quo requiritur, non solum ut testamenta scribantur, sed ut & subscribantur à testatore & duobus testibus, qui etiam ad hoc vocati sint, siquidem scribere norint, cujus mentio etiam instrumentis inferenda sit à tabellionibus, Pastoribus aut Vicepastoribus (quibus conceditur auctoritas conscribendi Testamenta) qui nihil sibi suisve intra quartum gradum iuxta leges civiles computandum adscribat. Praeterea ut in casu differentium consuetudinum inter locum residentiae & locum rei sitae, serventur statuta & consuetudines loci rei sitae, tam quoad formam testandi, etatem testantis, quam quoad qualitatem bonorum. Quae omnia statuuntur observanda sub poena nullitatis.

Quare iidem Principes ad supplicationem *D. Zypaei* (ipso referente in *Jure Pontific. n. vo l. 3. Tit. de Testam. n. 20.*) 18. Martii anno 1620. declararunt, in omni casu (dempto testamento inter liberos, quod retinet privilegium juris communis ex eorumdem Principum declaratione facta 3. Augusti 1617. teste *Zypaeo Consult. 1. de Testam.*) nulla esse testamenta sive sola testatoris, sive sola testium, sive utrorumque subsignatio desit, sive Notariis solum in protocollo, instrumento, seu testamenti tabulis non annotarit, scribere testatorem non posse; qui tamen coram eo testibusque id indicarit. Immo Edictum habere locum etiam in codicillis, seu testamentis clausulam codicillarem habentibus, & quibusvis extremis voluntatibus, etiam militum in praesidiis agentium (ex quo colligere liceat oppositum de existentibus in expeditione, juxta jus Caesareum; quod servandum.

An hodie id possit in usu.

Testamentum clausum quae exigat eandem solennitates quas apertum.

15. Quae solennitates ad Testamenta requiruntur in Belgio videlicet perpetui. solis consuetudines Emologatas non derogatur.

Notarii nisi sibi suisve adscribere possunt.

52. Varia Edicta declarationes.

Testamentum inter liberos non comprehenditur Edicto.

An Codicilli.

77. In usu.

Hoc aliud universale, aliud particulare.

47. Solemnitates iure communi requiritur ad Testamentum scriptum.

48. Ab his excipitur Testamentum inter liberos, & militum, aut factum apud acta. Quaedam fit tale. An excipiatur Testamentum rusticorum.

49. An factum tempore contagionis.

50. Quod Testamentum nuncupativum, & quae requiritur.

dum, nisi quatenus ei derogatur) Item sub verbis, Si scribera nesciat non litterarum tantum ignorantiam, sed & ob morbi acerbilitatem forte impotentiam comprehendit. Vocatos autem testes (quod edictum requirit) intelligi non tantum e domo vocatos, sed & eos, quoad aegrotum invilendi causa venientes, ac fortuito ita reperi, requisiti sunt, ut factioni testamenti intersint, dum nempe faciunt, quod testem alioquin facere convenit. Praeque haec Zypam sup. conformiter ad art. 11. 12. & 13. Edicti perpetui. Interrogandos tamen non esse testatorem & testes, num scribere possint, si sint personae notabiles, aut consilarii, advocati, practici, & quando notorium est posse scribere, ut patet ex duplici interpretatione desuper data apud Christinaum ad Consuet. Mechlin. Tit. 17. art. 4. in addit. n. 6.

An notoria potentes scribere sint desuper interrogandi.

53. Testamentum apud acta conditum valere declaratum est.

An Edictum servandum tempore testis.

An tunc femina possit esse testis.

54. In quibus hodie per mores receptum sit a iure Casareo.

55. Quae sint requisita iure Canonico.

Idem Principes similiter declararunt valere testamentum conditum apud acta seu coram duobus Scabinis, & Graphiario, seu Secretario, aut Notario (Idemque est de Scolteto ad id auctoritate a Magistratu, in absentia Graphiarii) quod addito, quod per testatorem, si scribere sciat, signari oporteat, ut refert Valer. Andr. ad Instit. de Testam. Ordinandis in addit. num. 9. Declaratio etiam regia data ad postulationem Zypai (ipso referente l. 3. Consuet. 2. de Testam. in fine) ostendit servandam esse formam Edicti etiam tempore pestis; attamen (ut docet Zypaus ibidem, & similiter declaratum refert Valer. Andr. ad Instit. de Testam. Ordin. in addit. n. 11.) validum est, etsi alter testium sit femina: quae alias moribus non recipitur, ut tradit idem Valer. Andr. in addit. sup. n. 29. & alii. Videri haec & similia possunt in Codice Belgico V. Testamentum.

Praeter haec testatur Gudelinus l. 2. de iure Novissimo. non solum mores nostros, sed omnium ferè populorum a Juris Romani solennitatibus in condendis testamentis recessisse. Unde subdit, nec heredis institutionem moribus necessariam esse, ut sic testamentum, quod ideo vix differt a codicillis, cessante nimirum ratione juris Romani heredis institutionem exigentis, ne quis partim testatus, partim intestatus decederet contra L. Jus nostrum 7. ff. de Reg. jur. Hodie enim id licet: immo multis in locis solum de certa bonorum parte permittitur esse testari. Quare moribus nostris etiam vocatur testamentum, in quo legatis solum relicta, nulla sit heredis institutio. Hinc etiam cessat jus Romanum accrescendi, nimirum ut si quis in re certa sit institutus, non autem heres universalis, reliquum hereditatis non accrescat intestato, sed devolvatur ad propinquos ab intestato. Plura vide apud Gudelinum sup.

Jure Canonico decernitur valere testamentum factum coram Parocho & duobus vel tribus testibus: prout Alexander III. rescribit Episcopo Ostiensi, intra terminos

Statu Ecclesiastici seu Papalis constituto, c. Cum esses 10. de Testam. Similiter c. Relatum eod. scribit de relicta Ecclesiae seu ad pias causas, sufficere duos vel tres testes, quia (ut suppletum in recentioribus Editionibus) huiusmodi causa non secundum leges, sed secundum canones debet tractari. Proinde haec ordinatio locum retinet in Statu (quem vocant) Ecclesiastico, etiam quoad testamenta profana: alibi autem solum in ordine ad causas pias, in ordine ad quas merito potuit Ecclesia legum placitis derogare. De cetero tamen Pontifices iusti & aequi solemnibus Principum ac Caesarum Edictis (quae aliena a divina lege, id est, ex gratia, etsi non contraria, dicuntur, c. Cum esses citato) derogasse censendi non sunt, esto derogasse potuissent; quod ipsum difficulter alii plerumque admitterent. Quare testamentum ad pias causas (id est, in quo subiectum piae causae instituitur heres) servatis de iure Gentium seu naturalis servandis est validum, ex communi sententia, etiam in foro externo. Immo quamquam esset principaliter conditum ad causas profanas, adeoque in foro civili quatenus testamentum iudicaretur nullum, adhuc valebit quoad pias, in eo contenta legata: nam c. Relatum simpliciter est sermo de relicta Ecclesiae. Et tunc eadem ratio. Quamvis etiam accessorium aliquando sequatur suum principale, id tamen fallit, ubi accessorii tam privilegiata est ratio.

E contra si testamentum non solemne sit ad causas pias, adhuc valere quoad legata profana ei inserta, tenet Julius Clarus apud Lessium c. 19. dub. 2. dicens esse communem sententiam, quasi quod ad principale heredis institutionem sufficit, etiam ad accessoria legata sufficere debeat. Hoc tamen non aequè patens est, et negatur a h. d. 22. §. 9. n. 274. qui refert Vasquez, Bonacina, Jafonem, Guidonem Papa & alios: eò quod accessorii diversa ratio facere videatur, ei non competere privilegium speciale ipsius principalis. Nec sit, cur Pontifex possit, aut certe voluerit in rebus civilibus, contra exigentiam finis spiritalis, generalibus legibus Principum seu Imperatorum derogare.

Quod autem in c. Relatum fiet mentio duorum saltem testium, id exempli gratia positum esse, quatenus necessarium fuerit ad probationem, censent Doctores, ut alias valeat in omni foro dispositio ad pias causas; dummodo aliunde de voluntate testatoris per chirographum aut aliter constare possit. Specialiter autem ex Interpretatione data 1621. die 28. Julii, valet in Belgio Testamentum ad pias causas, etsi sola cruce signatum a testatore & testibus, etiam non interrogatis, an scribere possent. De cetero praxis inspicienda. Et quantum ad scripturam, ea ex Interpretatione data 1623. sub poena nullitatis requiritur etiam in testa-

In statu Te. ecclesiastico obtinet in quibusdam Testamentis.

Alibi in r. d. in p. casus.

Ad quas valet etiam profana causa.

Id est, tamen, quoad pia legata, tenentur de p. profana.

56. An dicitur quoad legata profana, que continentur in flammis ad hunc casum.

57. An duo sitis saltem requirantur.

testamento ad pias causas.

58. Qualiter verò testamentum non solem-
ne ad causas profanas sit invalidum, dis-
putatio est satis solemnibus inter Auctores.
Varii non improbabili-ter apud Lessium c.
19. dub. 3. num. 3. cesserunt, valere eatenus,
ut heres vel legatarius non teneatur sponte
reddere, sed possit retinere accepta; non va-
lere, quatenus heres ab intestato non te-
netur cedere aut relinquere, & alii accepta
post repetitionem teneantur reddere. Ipse
Lessius dub. 3. (ubi fusè suam opinionem sta-
bilire nititur) & passim alii tum Jurispe-
riti, tum Theologi, etiam alijs consentientes
solemnitates essentielles requiri ad valo-
rem actus in foro conscientie, censent spe-
cialiter valere naturaliter seu in foro con-
scientie testamentum non solemne, adeo-
que heredem scriptum & legatarios non
solum posse petere & retinere, sed etiam he-
redem ab intestato obligari, cognitâ suffi-
cienter voluntate defuncti, hereditatem &
legata cedere, & ea, si possideat, reddere.
Quasi leges solum statuunt nullitatem pro
foro externo, & solemnitates exigant, ut
constet de voluntate defuncti.

Ubi signanter notandum, quòd cum
ex diversitate præmissarum opinionum se-
quantur oppositæ conclusiones practice,
fas non esse alicui pro una parte favo-
rabilis sibi amplecti & sequi unam opinio-
nem, v. g. acceptando hereditatem, &
non acceptare consequenter pro parte non
favorabili, puta non solvendo legata eo-
dem testamento relicta; quæ certum est
debere solvi suppositâ veritate opinionis,
quam pro altera parte tamquam veram am-
plecteris. Quod confirmatur quia id aper-
tè repugnat voluntati defuncti, qui noluit
talem habere hereditatem, nisi cum oere
distribuendi partem legatariis. Nequit au-
tem in eodem testamento quis approbare
& reprobare voluntatem testatoris, dum
idem est fundamentum approbandi utro-
bique. Varia quoque absurda sequerentur,
si in eodem negotio liceret oppositas am-
plecti sententias, secundum quod in diver-
sis negotiis punctis favent. De quo vide Lu-
go d. 15. de Eucharistia h. n. 49. & seqq. Im-
mo non est hoc ipsum probabile. Unde he-
res scriptus testamento non solemniter legata
nullo probabili titulo retinet, aut aliis quam
legatariis dat. Probabilior autem testamen-
ti nullitas solum jure potest heredem ab
intestato. Vide Lugo hic disp. 22. n. 261.

61.
An fas sit
uni & ei-
dem in hac
materia se-
qui opposi-
tas opinio-
nes in qua-
rum præcisè
favorabiles.

59. Cur consentientia favent variæ leges, ut L.
2. & 32. de fideicommissis, Inst. de fidei-
commissariis hereditariis §. fin. Verum ibi
solum est sermo de fideicommissis, quorum
(ut §. fin. cit. dicitur) pœna cunabula à fi-
de heredum pendent, & tam nomen quam
substantiam acceperunt. Proptereaque in il-
lis statuitur juramento heredis, & confessus
cogitur solvere, etiam in foro externo In-
st. sup. Quod sanè non potest ad testa-
menta seu alias dispositiones extendi; quæ
etiam fatentibus aliis non valent in foro
externo.

Nunc inquirendum quinam testari pos-
sint. Ad quòd breviter respondendum, jure
naturæ sufficere dominium bonorum, &
ulm rationis. Excluduntur autem jure po-
sitivo impuberes, prodigi bonis interditi,
muti & surdi nati, infames, criminosi, qui-
bus inflicta est pœna intestabilitatis (qua-
les sunt usurarii, hæretici eorumque fau-
tores &c.) religiosi professi. At Novitii
juxta Sanchez l. 7. Summa c. 5. num. 13. in-
dubiè possunt etiam ante bimestre postre-
mum ante professionem testari, quasi Tri-
dentinum sess. 5. de Regular. c. 16. solum in-
terdicat renuntiationes aut obligationes ir-
revocabiles, quæ faciunt egressum diffi-
cilem; quòd non facit testamentum, utpote
semper revocabile, neque vim habens ante
professionem. Damnatis ad mortem inter-
dictum est testari L. 8. §. ff. Qui testament.
facere possunt. Nihilominus eos ex consue-
tudine plerorumque locorum liberè testari
(uti & à fortiori iidem succedi ab intesta-
to) nisi bona sint publicata, ex Julio Claro
refert Malderus Tr. 1. c. 11. dub. 3. §. penult.
Quo modo autem filiifamilias, Clerici sæ-
culares (de quibus videri specialiter po-
test Zypaus in Anal. Jur. Pontif. l. 3. Tit.
de testam.) testari possint, alibi satis dictum
est.

62.
Quibus
testari in-
terdictum.

60. Proinde probabilissima apparet doctri-
na Covarruvias, Lugo & plurimum aliorum,
consentium testamentum non solemne esse
se simpliciter in omni foro nullum: quia
juxta alias leges imperfectum testamentum
sine dubio nullum est Inst. Quibus modis te-
stam. infirm. §. Ex eo 7. & si vel unus de seq-
uentibus deservit, desicit testamentum L.
12. C. de testam. sic ut etiam ab his non sub-
scriptum, pro infirmo habendum dicitur L.
Hac consultissima 21. C. eod. Ubi signanter
subditur Ex imperfecto autem testamento
voluntatem tenere defuncti, nisi inter solos li-
beros & parentibus utriusque sexus habeatur,
non volumus. In quibus verbis non solum
ipsum instrumentum testamentarium, sed
etiam ei condita voluntas testatoris in-
validatur, dempto testamento inter libe-
ros; in quo tamen adhuc supponitur con-
stare sufficienter debere de voluntate pa-
rentis testatoris. Quare etsi solemnitates
præscribantur, ut vitentur fraudes circa
voluntatem testatoris, Jus tamen ob eas fre-
quenter oriri alioquin natas, generatim ir-
ritasse videtur testamenta solemnitatibus
definita.

An Novitii
ante ul-
timum bime-
stre.

An damna-
tior ad mor-
tem.

Circa illegitimos quoque mores variat.
Et quidem si per matrimonium suble-
quens fiant legitimi, non est questio. Aliàs
autem non nisi per rescriptum Principis
legitimari solent. Non legitimatis autem in
plerisque, præsertim Brabantie, locis non
permittitur (permittitur Mechliniæ, si sint
Bastardi

63.
An illegiti-
mi.

An Testa-
mentum
profanum
non solemne
sit validum
in foro con-
scientie.
Variis sen-
tentiis.

Quid spe-
ciale sit in
fideicom-
missis.

Testamen-
tum non so-
lemne in
omni foro
esse in-
validum ab-
solvitur.

Bastardi simplices, ut Statuta loquuntur nisi Princeps indulserit, aut legitimas prole relinquunt. Quando id permittitur quibusvis, etiam spuris seu nothiis. Moribus quoque succedit Bastardis ab intestato filius vel dominus, si proles legitima defint, quæ alioquin abivis heredes sunt. Vide *Zyppaum in Not. Jur. Belg. Tit. de natural. libe- riu, & Tit. Unde liberi, & in Analsi Juris Pontif. Tit. de testam.*

Quis eis succedat ab intestato.

64. Conjuges liberè testantur, etiã junctim.

V. riu in locis non est fas testari de omnibus bonis.

Alibi interdicitur testari peregrinũ.

65. Substituuntur qui possunt.

Quid substitutio.

Vulgaris.

Pupillaris.

Fideicommissaria.

Reciproca.

Conjuges præterea valèdè & licitè testantur (nisi Statuta Municipalia potestatem in quibusdam restringant) etiam citra mutuum consensum: quod & ad mulieres extenditur per mores passim. Possunt quoque in eadem charta testari, prout usus habet. De quo adhuc paulò post.

Denique variis in locis restricta est facultas testandi ad certam bonorum partem: prout restricta est ad tertiam partem patrimonialium, quædam acquiritorum (quibus etiam feuda continentur) in Flandria teste *Jacobo Marchant apud Zyppaum in Analsi sup. n. 10.* Alibi non permittitur testari extraneis (quos Galli Albinos, quasi alibi natos vocant) nisi à Rege seu Principe naturalizatis, seu jure regnicolæ donatis, sic ut aliis peregrini liberis carentis bona filius occupet. Circa Feuda & Fideicommissa quoque obtinenda est facultas specialis. Alibi alia consuetudines.

Ulterius sciendum est, quòd qui possunt bonorum suorum heredes instituere, possunt quoque & illis alios substituere. Unde celebris in Jure est materia substitutionum; quæ quidem supponunt alterius heredis institutionem. Est enim substitutio nil aliud, quàm ordinatio seu designatio heredis in locum instituti primo gradu, si vel quando is heres non extiterit. Alia dicitur vulgaris seu communis, quæ quibusvis institutis adhiberi potest à quovis testatore; fitque sub conditione, ut si institutus v. g. Petrus nolit aut non possit esse heres, sit heres alius v. g. Paulus. Unde cessat eo ipso, quo Petrus hereditatem adiit. Alia pupillaris, quæ filio impuberi substituitur alius heres, in casu quo ante pubertatem moriatur. Alia exemplaris, sic dicta, quòd imitetur exemplum substitutionis pupillaris, quæ filio amenti, aut prodigo seu interdicto bonis aut testamento faciendo, substituitur alius heres. Alia fideicommissaria, quæ heres directè institutus gravatur relinquere hereditatè vel partem ejus aliquotam alteri. Et quæ adeò non directè, sed obliqua, quæ potest heres etiam per codicillum gravari, cujus velut ministerio alter scilicet fideicommissarius tempore heredi præfixo, v. g. post mortem illius, aut aliàs, acquirit hereditatem. Alia reciproca (quæ & breviloqua) qua plures simul instituti heredes, etiam invicem substituuntur. Ea- que ratione personarum, quæ substituuntur, potest comprehendere aliquando pu-

pillarem: aliquando etiam fideicommissariam, puta si duo instituti rogentur posterius morienti relinquere suam partem. Alia denique compendiosa, quæ ratione diversorum temporum pertinet ad diversas institutiones; v. g. si institatur filius heres, & eo moriente alter, hic succedet ex substitutione vulgari, si filius moriatur ante patrem, ex pupillari, si post patrem moriatur pupillus, ex exemplari, si sit amens, ex fideicommissaria, si pubes.

Notat vero *Gudelinus l. 2. de jure Noviss. c. 5. num. 9.* substitutionem pupillarem hodie non egredi bona à patre relicta: uti & ad illius exemplum non fieri substitutionem filio amenti, præter quam quoad bona, quæ testator ei reliquit. Præterea fideicommissa, substitutiones & alienandi prohibitiones, quæ per leges in infinitum possent extendi, per Edictum perpetuum anni 1611. his in locis restringuntur ad tres gradus, unà scilicet computato herede instituto. De qua re etiam extat in Gallia constitutio Caroli IX. ut refert *Valer. Andr. ad Inst. de vulgari substit. in addit. num. 14.* ubi & alia mores concernentia adfert. Plura de Substitutionibus fusè tractat *Jurisperiti ad Titulos varios de Substitutionibus* scribentes.

Nota liberis (nisi justa de causa exheredari, sive præcipiti sint) debent legitimam, eamque legatis & fideicommissis detrahendam; aliàs competere proli præteritæ querelam inofficiosi. Est autem legitima liberorum jure novo communi (mores possent alibi variare) triens seu tertia pars bonorum; vel, si plures quàm quatuor liberi sint, senus, seu dimidia pars *Novella 18. c. 1.* Est præterea pars, quæ dicitur Falcidia, non à falce sed ab auctore *Cajio Falcidio* Tribuno plebis Augusti temporis nomen sortita, quæ est pars quarta bonorum, debetque manere salva heredi instituto, si ultra illam sit legatis gravatus. Trebellianica similiter ad exemplum Falcidiæ inducta per S. C. Trebellianum, est quarta pars, quæ salva manere debet heredi gravato fideicommissis.

An autem Legitimam & Trebellianicam simul deducendi sit facultas iis, quibus tamquam heredibus (ut aiunt) suis jus legitimæ competeat, disputant Doctores, plerique in affirmativam partem inclinantibus ob dispositionem juris Canonici c. *Raynuntius*, & c. *Raynaldus de Testam. doctioribus* tamen Juris Interpretibus, *Cujacio, Fabro*, & aliis (ut refert & sequitur *Zoesius in ff. ad S. C. Trebellianum num. 92.*) negativam præsentibus, ob dispositionem juris Civilis, cujus correctio non rectè trahitur ex Canonibus, nisi in causis peccati & spiritualibus. Nihilominus utramque etiam jure civili detrahendam, probat *Vallensis in Decretales Tit. de Testam. S. 3.* Similiter utramque adjudica-

Compendiosa.

66. Circa substitutionem quid mori habeat.

67. De Legitima, Falcidia & Trebellianica detrahenda.

68. De duplici detrahenda Legitima & Trebellianica.

Quaest. IV. De Testamentis sive Ultimis Voluntatibus. 411

tam in Magno Belgio Consilio ex Christiano refert Zypaus in Not. Jur. Belg. Tit. de Testam. Et quidem variè de Falcidiae & Trebellianicae reductione tractant Auctores etiam Nostrates.

69. Qui passivè intestabilis.

An Fratres Minores,

Notandum pro Belgio.

70. Illegitimi ex damnato citu natis debentur alimenta.

Nil præterea his relinquitur qui possit à patre.

Ad saltem à matre.

Quærendum nunc sequitur, quibus testamento bona relinqui possint? Et in primis ex Jure ac Doctorum communi sententia constat, esse intestabiles passivè, qui activè ratione criminum. Specialiter autem hereditatem aut legatum ex testamento accipere prohibentur hominum civitates vel cõmunitates Judæorum. Item Fratres Minores non possunt heredes institui; et sunt capaces legatorum, eis sub modo Regulæ seu paupertati eorum congruo relictorum; ut dilucidè tradunt Pontifices c. *Exist* in 6. & *Clem. Exivi*, de verb. signif. ac Expõsitores Regulæ.

In Belgio quoque generatim sub pœna nullitatis Ecclesiæ seu monasteria (quas vocant manus mortuas) prohibentur per leges Principum succedere, sive per testamentum, sive ab intestato in bonis immobilibus art. 15. addit. 2. *Lati Inventus*, uti refertur in *Codice Belgico V. Testamentum* §. 18. Debetur equidem hereditas seu rei legatæ æstimatio, si testator adjecerit clausulam, ut si res obtineri nequeat, pretium illius distrahendæ pio loco cedat. Quæ tamen clausula si omittatur, supposita in statuto clausulâ irritante, cõsuet *Zoësius in ff. de Legatis & Fideicommissis* num. 28. nec pretium quidem sive æstimationem rei immobilis deberi: tamen in oppositum propendat *Peckius Tr. de amoris æt. bonorum* c. 9. in fine (quem vide) quando de absoluta testatoris voluntate satis constat.

Circum illegitimos non legitimos solet specialis quaestio in præsentem moveri. Et quidem constat, eis deberi alimenta, etsi sint procreati ex damnato per leges civiles concubitu, puta incesto, adulterino aut nefario (qui est inter ascendentes & descendentes) idque ex æquitate Juris Canonici (quod etiam in tribunalibus sæcularibus obtinet) c. *Cum haberet in fine*, *De eõ, qui duxit in Matr.* quo proinde temperatus est rigor (uti sonat) immoderatus Juris civilis, *Auth. Licet* C. de natural. liberis & *Auth. Ex complexu* C. de incestis nuptiis. His tamen parcitüs alimenta debentur, quam naturalibus, nec nisi necessaria, quatenus scilicet se aliàs sustentare conveniënter non possunt.

Nil autem potest eis ultra inter vivos aut etiam per testamentum validè donari à patre; sed & donatum debet in cõscientia restitui legitimis heredibus, uti volunt Doctores. Videri possunt Authenticæ citatæ. Idem est de iisdem respectu matris, juxta communem sententiam Doctorum. Etsi Varii (inter quos *Lessius* c. 19. *dub. 6. Lugo disp. 2. 4. §. 6. n. 119.*) probabile putent oppositum, eò quòd leges videantur loqui spe-

cialiter de bonis paternis, adeoque cum versemur in materia odiosa, non sint extendendæ ad materiam. Ut proinde accepta atque relicta à matre possit spurius quicumque retinere, donec à judice repetatur, juxta Nonnullos.

Filii naturales non succedunt quidem patri ab intestato, etiam deficientibus legitimis, possunt tamen per testamentum institui heredes, etiam ex asse, relicta (si supersint) ascendentibus legitimâ, eis Jure Cæsareo (quod non ubique observatur) debitâ. Si tamen præteriti sint, non competit eis querela inofficiosæ: eò quòd patri detur facultas, non imponatur id agendi necessitas. Ab intestato autem deficiente legitimâ sobole & uxore, ad eos devolvitur pars sexta, seu (ut Juristæ loquuntur) sextans aut duæ uncie bonorum, medieta-te harum cedente matri, si supersit. Dum supersit proles legitima vel uxor, sola hereditatis uncia, seu pars duodecima assis (ut loquuntur) potest eis relinqui, dividenda cum matre, si supersit. Videri potest *Authenticæ licet*, seu *Novell. 89. c. 12.* Substitui tamen possunt legitimis pupillariter, juxta *Tuldenum in C. de Natural. liberis* n. 2.

Matri, si desint legitimi, succedunt ab intestato tamquam heredes ex asse, qui vulgò naturales dicuntur, etsi forent stylo Juris Cæsarei spurii vulgò quaestri, dum tamen non ex coitu damnato.

Si adsint legitimi, succedunt cum iis ex æquo in bonis maternis, nisi mater sit illustris. *L. 5. Cod. ad S. C. Orficiannum*. Vide etiam *L. 2. 4. & 8. ff. Unde cognati*, & *L. 29. ff. de inofficioso testam.* & *Instit. ad S. C. Orficiannum* §. *Novissime*.

Notandum verò stylo Juris Cæsarei solos celeri naturales, qui ex cõcubina domestica, quæ unica sit, quasi loco uxoris, procreati sunt; illique soli concedi privilegium *Auth. licet*, & *Novell. 89. cit.* Unde hæc ratione hodie vix invenirentur naturales; quando cõcubinatus (qui est deterior) non est permittus, sed Jure præsertim Canonico damnatus. Unde hodie secùdum Jus Canonicum, etiam consuetudine receptum (ut testatur *Abbas*, in c. *Per venerabilem* & alii apud *Co-varruvias in Epitome* 4. *Decretal. p. 2. c. 8. §. 4. n. 2. in fine*) naturales dicuntur, quotquot extra statum conjugalem ex personis solutis (inter quos tamen concubium esse poterat) concepti vel nati sunt. Spurius autem (quales censentur Jure Cæsareo etiam nati ex solutis extra cõcubinatum præmissum) dicuntur, inter quorum parentes tempore conceptionis & nativitatis erat impedimentum dirimens.

Quales etiam sunt geniti ex conjugato & soluta, vel ex clerico sacris initiato & soluta. Tamen si prolem ex his nati Varii existiment capacem successions maternæ, eò quòd concubitus ille non censetur damnatus seu punib. nis per leges, sup-
ple

71. Naturales quomodo à patre possunt Jure scribi heredes.

Quid ad illos devolvatur ab intestato.

72. Matri quæ succedant naturales & quaestri.

73. Qui censentur naturales, quæ spurii, Jure civili, sive Canonico.

Quales censentur procreati ex conjugato vel ordinato.

ple civiles. Quæ opinio (et sic oppositam præferat *Lessius c. 19. dub. 6. num. 65.*) in praxi plerumque solet servari, prout testari *Covarruvias sup. §. 5. n. 20. refert Lessius sup. & ex eo Wiggeri sup. n. 24.* ubi tamen id minimè reperire potui. Attendenda autem est consuetudo. Videtur quoque potest *Zypari in Analys. jur. Pontif. lib. 3. Tit. de successione. qua ab intestato n. 3.*

74. *Quid mores de illegitimis statuunt.*
Hodie plerumque Regiones ne ad matris quidem seu maternorum parentum bona illegitimos quoscumque admittunt, & nullam ad sextam partem hereditatis paternæ, ut habet *Gudelinus l. 2. de Jur. Noviss. c. 13. in fine;* sic ut omnia illis successione generæ & jura ferè adempta sint, nec distinguatur inter natos ex damnato seu punibili coitu, & non punibili, ut habet *Valer. Andr. ad Instit. de heredit. qua ab intest. in addit. n. 14.* ubi addit peculiare jus Flandrorum circa hereditatem maternam.

Ex testamento tamen, etiam patris, capere possunt juxta *Zyparium sup.* procreati ex coitu non damnato, sic ut juxta *Consuetud. Machin. Tit. 18. art. 3.* etiam heredes instituti ad successione vi testamenti admittantur.

75. *Testamentum usque ad mortem revocabile.*
Insuper ea est natura testamenti, ut ante mortem semper queat, per se loquendo, validè & licitè revocari. Ideoque *L. 4. ff. de adimendis legatis* voluntas defuncti dicitur ambulatoria usque ad mortem. Ipsa quoque *Apostolus ad Hebr. 9.* ait: *Ubi testamentum est, mors necesse est intercedat testatoris. Testamentum enim in mortuis firmatum est: alioquin nondum valet, dum vivit, qui testatus est.*

76. *Quid si testator jure se non revocaturum.*
Dixi per se loquendo: nam si quis juraverit se non revocaturum, obligatur ob religionem juramenti non revocare, quatenus sine peccato potest à revocando abstinere. Quamvis juramento non obstante, revocatio foret valida, veluti fundata super jus in ipsas res, tamquam suas. An autem fieret injuria alteri per revocationem, quæri posset. Et certum est, quod non, si juramentum sit directum ad solum Deum; cum tunc, et si testator revocando peccasset, tamen non sit acquisitum jus tertio, sed solum obligare possit ex virtute religionis, instar voti. Idem est, si factum sit quidem tertio ipsarum promissionis jurata, sed hic vel non acceptaverit, vel reniserit. Aliàs autem ex opinione asserente contractus confirmari juramento sequi videtur, etiam in presenti casu id fieri quoad promissionem non revocandi, ex qua proinde generetur jus tertio, qui consequenter actionem habeat ad relicta alteri contra juramentum; habet, inquam, etiam, non vi testamenti tamquam heres aut legatarius, sed vi promissionis juratae tamquam creditor defuncti. Verum *Zoesius in ff. de injusto, empto & c. testam. num. 29.* oppositum censet proba-

bilius, quod verè per tale juramentum non firmetur hujusmodi actus, atque ita nihil juris acquiratur prius instituto ex actus natura ante mortem testatoris: defunctus autem ad futurum fuerit obligatus personaliter ratione evitandi præjuri; non etiam reali actione. Ut proinde obligatio ista personalis & præterita non transeat in heredem. Notant tamen Nonnulli opus esse speciali clausulâ derogatoria prioris testamenti, tamquam jurati.

77. *Quid moris circa testamentum.*
Revocatur porro seu cassum fit testamentum semel factum variis modis. De quibus Jurisperiti in *Instit. Quibus modis testamentum infirmetur, & in ff. de injusto, rupto & c. testamento.* Et *Gudelinus l. 2. de jure Noviss. c. 6.* Non sufficit jure pro testamentis (et si sufficiat pro legatis *L. 18. ff. de legatis III.* Et *L. 3. de adim. leg.*) nuda voluntas ad revocandum testamentum, sed aliud testamentum *L. Multis codicillis §. penult. ff. de milit. testam.* & quidem non tantum inchoatum, sed perfectum, seu cum solemnitatibus debitis completum, ut rectè *Gudelinus sup. num. 7.* præmittens nihilominus sufficere, si non verbalis tantum, sed re ipsâ facta sit revocatio, v. g. consulto sciendo, delendo seu cancellando, sive totum, sive partem substantialem ipsius; v. g. subscriptionem Notarii; vel si testamentum clausum sit) ruptis sigillis seu chordulis ipsum referando seu aperiendo, sive per se, sive per alium de suo consensu.

78. *Observanda circa testamentum conjugum.*
Circa testamenta conjugum specialiter notandum, quod et si in eodem instrumento sint facta pari consensu, quia tamen sunt nihilominus duo testameta, uti duo testantes, unicæque solemnitas afficit utrumque, manet utrique testatori libera facultas revocandi, quod disposuit etiam altero invito aut invito, vel jam præmortuo, tametsi hujus dispositio per mortem facta sit irrevocabilis. Vide *Peckium l. 1. de Testam. conjugum c. 43.* ubi addit cautelam, quæ posset revocatio impediri.

Verum alicubi Statuta municipalia consulant conjugem, qui altero vivente revocat testamentum mutuo consensu initum, excidere à jure seu favore in illo à comparte præstito. Similiter si sub conditione non revocationis conjuges invicem relinquunt v. g. ulum fructum, is juxta *Lugo d. 24. §. 2. num. 46.* perditur à revocante etiam altero præmortuo: eò quod fuerit testatori facultas hujusmodi conditionem à jure non rejectam apponere: cum per hoc non impediatur revocandi potestas, seu lucrum alioquin capandum, à revocatione abstineret. Vide *Lugo.*

79. *Legata qui sunt ex auct.*
Denique circa commutationes ultimarum voluntatum advertendum est, in primis legata profana fieri caduca, adeoque cedere heredibus, si nequeat mandari executioni opus, in quod legata sunt. Nisi quod legatum

legatum civitati ad aliud profanum possit per primores oppidi cum heredibus converti in aliud opus, quo memoria defuncti celebretur *L. Legatum ff. de Usu & usufructu leg.* At legata pia non fiunt caduca, neque redeunt ad heredes, sed si nequeant modo disposito mandari executioni, Episcopi vel Legati Pontificis cum Executoibus est juxta Doctores communiter substituere aliud opus æquè vel magis pium, idque proximè accedens seu simile, arg. *Trid. sess. 25. c. 8. de reform.* & ex dictamine congruentiæ naturalis.

postolica auctoritate) converti. Ubi idem tenet *Glossa* referens hunc casum inter illos, quos Pontifex sibi etiam contra legatos suos reservat, quales recensentur *c. 4. de offic. Legati.*

Colligitur etiam ex *Tridentino sess. 22. c. 6. de reform.* ubi specialiter ordinat, ut ante executionem in commutacionibus ultimarum voluntatum, que non nisi ex justa & necessaria causa fieri debent, Episcopi tanquam delegati *Sedis Apostolicæ* summarie & extrajudicialiter cognoscant de veritate narratorum; supponens (ut apparet) rem istam non esse juris Episcopalis.

Ibidem etiam significat *Tridentinum* requiri in ipso Pontifice justam seu necessariam causam. Alias enim omnino servandæ sunt ultimæ voluntates juxta *L. 1. c. de Sacros. Eccles. & faveo c. Ultima voluntas 13. q. 2.* Ratio quoque idem confirmat: cum Papa non possit pro nutu suo disponere de bonis subditorum, sed pro exigentia finis spiritualis. Uti neque potest contractus cum Ecclesia in totos pro libitu alterare vel irritare. Plura de Testamentis videri possunt apud Jurisperitos, & *Gudelinum* in Commentario speciali de Testamentis. Theologiæ Studiosis pauca de multis magis ad forum spectantibus delibasse sufficiat.

Secus, de legato ppi.

Quod opus si substituentum si nequeant in specia impleri.

80. Si possint impleri, an Episcopus ob causas queat commutare.

Negans sententia sua dicit.

Verum si potest ultima voluntas in specie impleri, non potest Episcopus aut etiam legatus, quantumvis causa videatur justa immutare illam in aliud opus, sed necessaria est auctoritas Pontificis, uti probabilis censet *Malderus Tr. 1. c. 11. dub. 11.* referens *Panormitanum, Molina, Jacobum de Grassis* contra nonnullos (quibus non parum videtur accedere *Bonacina de Contract. d. 3. q. ult. p. ult. sub finem, quem vide*) signanter *Covarruvias* fundantem se in *L. penult. ff. de operibus publ. quæ sanè* (inquit *Malderus*) nihil ejus sententiam juvat, ut contra *Covarruvias* observat *Molina.*

Indicatur in *Clem. 2. de Relig. Domib.* Cum ea (inquit) que ad certum usum largitione sunt destinata fidelium, ad illum debent, non ad alium (salvâ quidem *Sedis A-*

81. In Pontifice ipso requiritur legitima causa.

DISPUTATIO TERTIA.

De Mutuo, Usura & Cambijs.

QUÆSTIO I.

Quid Mutuum, Quid Usura & qualiter prohibita?



MUTUUM, sic dictum quasi ex meo tuum, interdum significat ipsam rem quæ mutuo traditur, interdum autem, & in præsentia, ipsum contractum mutui, qui re seu traditione perficitur, estque adeo traditio rei constantis numero, pondere & mensurâ, seu (ut alii, & in idem redit) fungibilis (addunt plures, usu consumptibilis) eo animo ut statim fiat accipientis cum obligatione postmodum reddendi similem in specie & bonitate. Res fungibiles dicuntur, quæ talis sunt conditionis, ut una alterius vice fungi consueverit, ideoque alterâ ejusdem generis reddita videatur eadem reddita sine detrimento creditoris, quia scilicet juxta consuetum convictum æstimatio earum fit in numero, pondere vel mensura: prout sunt pecunia, butyrum, frumentum, oleum, aromata &c. Censent pro-

inde passim Doctores oves, boves, equos aut similia pecora non dici mutuo tradi, quod in his non æstimetur sola quantitas, seu non consent ponere, numero vel mensurâ. Quamvis non veter aliquo casu id fieri, ut nempe ovis v. g. mutuo detur pro alia ejusdem ponderis seu bonitatis reddendâ.

Addunt etiam plures Doctores consistere mutuum in rebus usu consumptibilibus. Quod saltem ordinarium est: mutuum enim (ut inductione patet) petitur & datur, ut mutuarius re mutatâ abutatur, eam scilicet destruendo, saltem moraliter. Quod addo, propter pecuniam, cujus usus est ipsa alienatio, & quæ propter hanc mutuo petitur. Si enim numerus ad ostentandum dumtaxat vel ad custodiendum perantur, potius est commodatum vel depositum, quàm mutuum. Et ideo consequenter non est vi mutui necessario reddenda eadem numero res, sed saltem specie, seu similis. Quamvis è contrâ non necesse sit esse numero diversam, nam qui mutatâ mente aut occasione rem mutuo acceptam reservasset, utique obligationi satisfaceret, eandem numero reddendo mutuant. In pecunia quoque non tam attendit.

2. Ordinariè veniatur circa usu consumptibilis.

Quæ si casu non sint consumpta possunt reddi eadem numero.

N n ditus

Herincx Sum. Theol. Pars III.